

Перші поселенці

Найперші сліди людських поселень на Україні сягають за 150 тис. років. Мандруючи до берегів Чорного моря через Кавказ і, ймовірно, Балкани, перші поселенці все ще зберігали ознаки примітивного походження. Вони мали незначного об'єму мозок, низький лоб, масивні щелепи та великі зуби. Зате ходили випроставшись, а їхні надзвичайно вправні руки вже цілком сформувалися. Близько 40 тис. років до н. е. в середині останнього льодовикового періоду з'явився кроманьйонець (або гомо сапієнс) — особина, від якої походить сучасна людина. Вона була порівняно високою на зріст, прямоходячою, із значно розвинутими розумовими можливостями. Пристосовуючись до холодного суворого клімату, до труднощів у добуванні поживи, ці люди, що жили з мисливства та збирання плодів, винайшли небачене розмаїття технічних нововведень, таких як зброя і знаряддя з кременю, риболовні гачки, гарпуни, житла із шкур та кісток.

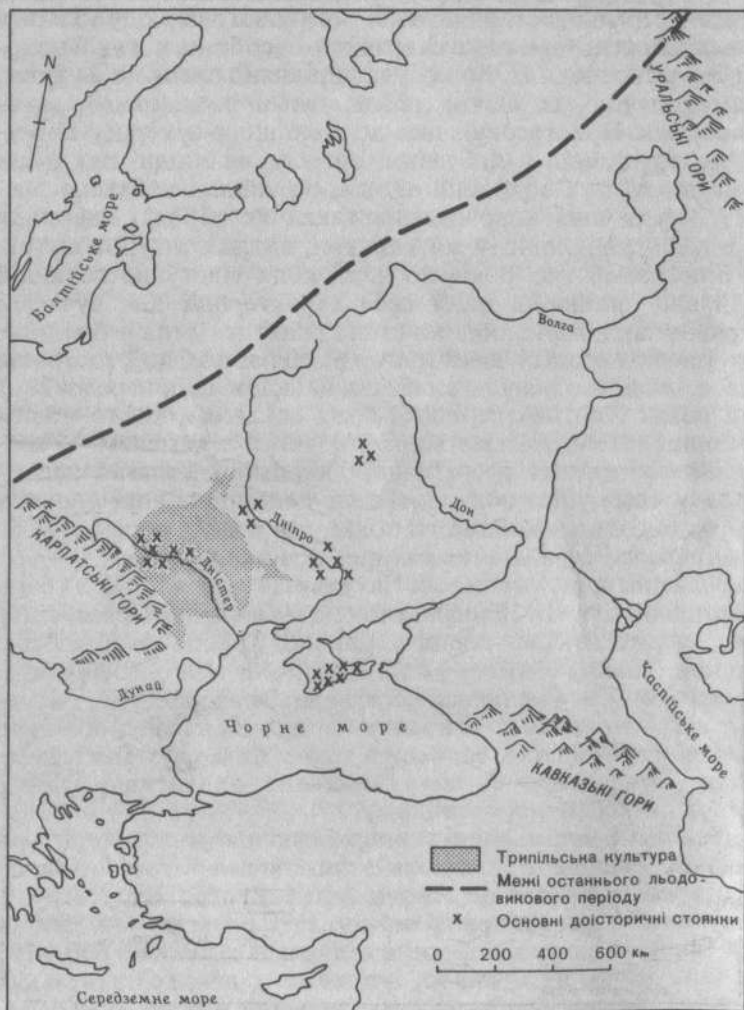
Близько 10 тис. років до н. е., коли відступив останній льодовик, лишивши після себе характерний для сучасної України ландшафт, людина стала мінятися дедалі швидше. Так, у період неоліту, який тривав на Україні з 6 до 2 тис. років до н. е., людство зазнало глибших змін, ніж за попередні 2—3 млн років. Хоч цей період зветься неолітом, тобто новим кам'яним віком, він мав мало спільного з каменем. «Революційне» значення неолітичної цивілізації полягає насамперед у тому, що люди знайшли докорінно нові способи добування поживи. Замість збирання плодів і полювання вони нарешті самі навчилися продукувати поживу.

Вважають, що землеробство вперше виникло на Україні у межиріччі Бугу та Дністра, коли на рубежі V і IV тисячоліть до н. е. розвинулися перші у Східній Європі землеробські общини. Замість блукати у пошуках здобичі, люди осідали на своїх полях. Так з'являлися поселення. Землеробство, на відміну від полювання та збирання плодів, вимагало порівняно більшої робочої сили, сприяючи тим самим зростанню населення. Водночас поступово виникали примітивні форми суспільно-політичної організації.

Найбільш відомі ранні землеробські племена на території сучасної України пов'язують з так званою трипільською культурою, що розвинулася у долинах Дністра, Бугу і Пруту, сягнувши згодом Дніпра. У період свого розквіту між 3500 та 2700 рр. до н. е. трипільці жили великими селами по 600—700 чоловік. Вони, як правило, мешкали у довгих та вузьких спільних оселях, де кожна сім'я займала власну, розгороджену на кімнати, частину житла з окремою глинобитною

підчю. Родовід вони вели по лінії батька. Орнамент на череп'яному посуді, що являв собою поєднання характерних плавних візерунків жовтого, чорного й білого кольору, свідчить про магичні ритуали та віру в надприродні сили, що панували в культурі трипільців.

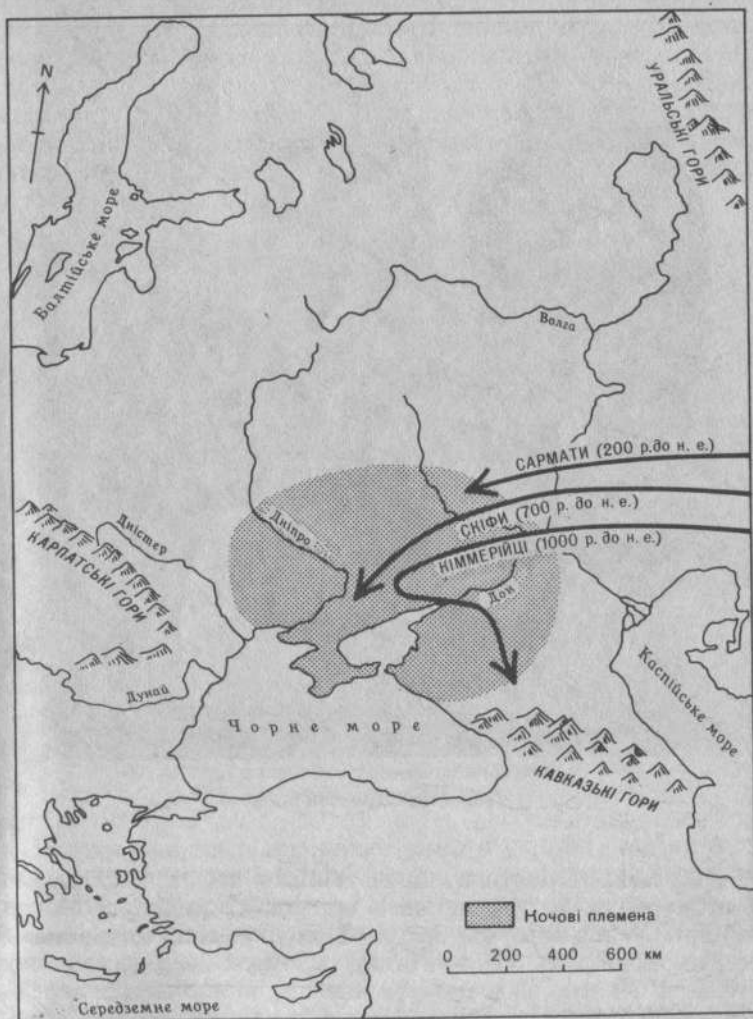
Проте ця культура мала й свій практичний бік. Перший на Україні механічний пристрій — свердло для пророблювання отворів у камені та дереві — з'явився у людей трипільської

Доісторичні культури та регіони їх поширення

культури. Велике значення мало впровадження дерев'яного плуга, завдяки чому землеробство стало більш надійним, ніж мисливство, способом добування поживи. Ще одним нововведенням, ймовірно, запозиченим із Азії, було застосування першого металу — міді.

Сьогодні мало що відомо про занепад трипільської культури. Як припускають археологи, зростання населення штовхало трипільські племена до переходу на нові негостинні

Переселення кочових племен

землі. Деякі з них просувалися вглиб степів, а ті, що жили в долині Дніпра, йшли на північ, у непрохідні ліси Полісся й далі. На 2000 р. до н. е. трипільська культура як виразне ціле перестала існувати. Частину трипільців підкорили й асимілювали войовничі степові племена, решта знайшла захист у північних лісах.

Половецькі кам'яні баби

Кочовики. Простягнувшись майже на 6 тис. км від Манчжурії аж до Угорщини, Євразійські степи утворюють найбільшу рівнину на Землі. І хоч у кількох місцях її перетинають гори Тянь-Шаню, Уралу і Карпат, завдяки численним перевалам цю рівнину порівняно легко перейти з кінця в кінець. На заході, в одній із найбільш благодатних і родючих її частин, лежить Україна. Ця географічна об-